

Віра Ульянівна Кузьменко,
доктор психологічних наук, професор,
Інституту обдарованої дитини
НАПН України,
м. Київ, Україна

УДК 159.09: 37.015.31.7 (373.2)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ ЕСТЕТИЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В статье автором определены теоретические основы диагностики этической одарённости детей дошкольного возраста, что проявляется в разных видах деятельности, определена структура и критерии, создана модель этической одарённости дошкольника.

Ключевые слова: эстетическое, Эстетическая одаренность, эстетическое воспитание, диагностика эстетической одаренности, восприятие эстетического, эстетические чувства, эстетический вкус, создание эстетического.

In this article author detected theoretical bases of diagnostics of aesthetical giftedness of pre-school children, which can be shown in different occupations, the structure and criterias were set, and aesthetical model of giftedness of pre-school age child was created.

Key words: aesthetic, aesthetic giftedness, aesthetic education, diagnosis aesthetic giftedness, aesthetic perception, aesthetic sense, aesthetic creation.

У ході теоретичного аналізу літератури встановлено, що у психолого-педагогічних дослідженнях вивчались прояви здібностей та обдарованості дошкільників у різних видах творчої діяльності, вивчались питання художньо-творчої обдарованості та естетичного виховання дошкільників. Окремим проблемам естетичного розвитку старших дошкільників присвячено ряд психолого-педагогічних праць вчених. Серед них більшою мірою досліджено проблеми музично-ритмічного виховання дітей в музично-руховій діяльності (А. М. Зіміна, М. Л. Палавандішвілі); розвитку музикальності, музичних здібностей у дітей за допомогою різних засобів: ігор, танців, хороводів, вправ, етюдів та відповідного репертуару (С. І. Науменко, С. Д. Руднева, К. В. Тарасова, А. С. Шевчук); формування навичок виконання музичних рухів, методів і прийомів розучування їх з дітьми (Н. О. Ветлугіна, Е. С. Вільчковський, О. В. Кенеман та інші); формування музично-рухової творчості дошкільників (С. В. Акішев, О. В. Горшкова та інші). Національні теоретико-методичні основи естетичного і, зокрема, музично-рухового виховання дошкільників розроблялися вітчизняними (С. В. Акішев, В. М. Верховинець, В. Г. Кукловська, Т. І. Науменко, І. М. Рудченко, С. Ф. Русова та інші) і зарубіжними (Р. Т. Акбарова, К. Орф, Р. Н. Плавник, К. Stankeviciene, Ф. Фребель та інші) педагогами та психологами.

Вивченню художніх здібностей присвячені праці О. М. Дяченко, Т. С. Комарової, проблеми естетичного

виховання дітей старшого дошкільного віку присвячені дослідження Е. В. Белкіної. Разом з тим, досліджень, в яких вивчались питання розвитку естетичної обдарованості дітей дошкільного віку, що проявляється у різних видах діяльності, не проводилось.

Тому метою статті є визначення теоретичних засад діагностики естетичної обдарованості дітей дошкільного віку, що виявляється у різних видах діяльності, встановлення структури та критеріїв, створення моделі естетичної обдарованості дошкільника.

На основі теоретичного аналізу визначено мету нашого дослідження: теоретично обґрунтувати та розробити методику діагностики естетичної обдарованості дошкільника, здійснити експериментальне вивчення особливостей розвитку естетичної обдарованості на етапі дошкільного дитинства, виявити вікові особливості розвитку естетичної обдарованості дітей старшого дошкільного віку. Завданнями дослідження визначено: 1) провести теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; 2) на основі теоретичного аналізу створити модель розвитку естетичної обдарованості дошкільника, визначити вихідні концептуальні положення, принципи діагностики, встановити сутність, структуру, критерії та показники естетичної обдарованості; 3) розробити методику діагностики естетичної обдарованості дошкільника, визначити організаційні та змістові особливості діагностичної роботи; 4) здійснити апробацію та

корекцію методики діагностики естетичної обдарованості дошкільника; 5) провести експериментальне вивчення особливостей розвитку естетичної обдарованості дошкільника, виявити вікові закономірності цього процесу; 6) забезпечити впровадження методики діагностики естетичної обдарованості дошкільника у практику освітньої діяльності.

Провідні концептуальні положення дослідження.

1. Вивчення проявів естетичної обдарованості у різних видах діяльності (образотворчої, художньо-творчої, мовленнєвої, художньо-мовленнєвої, ігрової, музично-рухової тощо).

2. Здійснення індивідуального підходу, заснованого на виявленні комплексу індивідуальних відмінностей дітей та створенні індивідуального профілю обдарованості кожної дитини;

3. Вивчення соціальної ситуації та умов розвитку естетичної обдарованості дошкільника;

4. Проведення діагностики у природних умовах.

Визначено сутність основних понять дослідження.

Естетична обдарованість – сукупність індивідуально-психологічних особливостей людини, завдяки яким забезпечується можливість здійснювати діяльність на засадах естетики, естетично сприймати і переживати явища дійсності, твори культури та мистецтва, оцінювати їх, співвідносячи з ідеалом, створювати нові естетичні цінності.

Естетичне виховання – цілеспрямований, систематичний процес впливу на особистість дитини з метою розвитку у неї здатності бачити красу навколишнього світу, мистецтва і створювати її. У процесі здійснення естетичного виховання необхідно вирішити наступні завдання: систематично розвивати естетичне сприйняття, естетичні почуття та уявлення дітей, їх художньо-творчі здібності, формувати основи естетичного смаку.

Естетичне сприйняття дійсності на етапі дошкільного дитинства має особливості. Основним для нього є чуттєва форма речей, їх колір, форма, звук. Тому розвиток естетичного сприймання вимагає сенсорної культури. Краса сприймається дитиною, як єдність форми і змісту. Форма виражається в сукупності звуків, фарб, ліній. Однак сприйняття стає естетичним тільки тоді, коли воно емоційно забарвлене, пов'язане з певним ставленням до нього. Естетичне сприйняття нерозривно пов'язане з почуттями, переживаннями.

Естетичні почуття – почуття, що відносяться до вищих «людських насолод», передбачають глибоке естетичне переживання від сприйняття або створення прекрасного. Особливістю естетичних почуттів є радість, душевне хвилювання, яке виникає від зустрічі з прекрасним.

Естетична творчість дітей дошкільного віку – це створення естетично оформленого та об'єктивно значущого (для дитини) нового продукту (малюнка, оповідання, казки, танцю, пісні, гри тощо), придумування естетичних та раніше не використаних деталей, що по-новому характеризують створюваний

образ, естетичне застосування засвоєних раніше способів зображення або засобів виразності в новій ситуації, прояв дитиною естетичної ініціативи, придумування різних варіантів естетизації зображення, ситуацій, рухів.

На основі визначення сутності естетичної обдарованості виокремлено компоненти цієї якості, серед яких провідними вважаємо: потребово-мотиваційний, що спричинює потребу в сприйнятті та створенні естетичного; емоційно-почуттєвий, що характеризує виявлення та переживання естетичних почуттів; оцінювально-регулятивний, що характеризує сформованість адекватної самооцінки та оцінки естетичного (естетичний смак); операційно-діяльнісний, що передбачає наявність вміння створювати естетичне.

Критерії естетичної обдарованості: потреба у сприйнятті естетичного; позитивні емоційні переживання під час сприйняття та створення естетичного (явищ природи, творів мистецтва, навколишнього); здатність адекватно оцінити естетичне (естетичний смак); здатність до створення естетичного.

Показниками критерію «потреба у сприйнятті естетичного» є: потреба сприймати естетичні явища та об'єкти; навколишнього, творів мистецтва тощо; бажання копіювати естетичні дії, продукти діяльності та інші естетично оформлені об'єкти, потреба у створенні естетично оформлених об'єктів.

Показниками критерію «позитивні емоційні переживання під час сприйняття та створення естетичного» є: прояви позитивних емоцій (інтересу, задоволення, радості) під час сприйняття естетичного у мистецтві, літературі, явищах природи, мовленні; переживання позитивних емоцій під час репродукування та наслідування естетичним зразкам; прояви переживання естетичних почуттів під час створення естетичних об'єктів.

Показниками критерію «адекватність оцінювання естетичного» є: виділення та усвідомлення ознак естетичного та огидного в оточуючому середовищі, спроможність адекватно оцінити власні продукти діяльності з огляду на естетичність їх оформлення; адекватно оцінити естетичні цінності, створені іншими.

Показниками критерію «здатність до створення естетичного» є: вміння копіювати, репродукувати, наслідувати естетично оформленим зразкам; уміння знаходити нові прийоми естетичного оформлення об'єктів довкілля, творів мистецтва, тощо; спроможність створення нових естетичних об'єктів.

У відповідності до вищевикладеного створено теоретичну модель структури естетичної обдарованості (рис. 1), де відображено структурні компоненти та критерії естетичної обдарованості дошкільника.

Таким чином, теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми естетичного виховання дошкільника дав змогу встановити актуальність проблеми розвитку естетичної обдарованості на етапі дошкільного дитинства, виділити структурні компоненти даного

Рис. 1. Теоретична модель структури естетичної обдарованості дошкільника

феномену (потребово-мотиваційний, емоційно-почуттєвий, оцінювально-регулятивний та операційно-діяльнісний), визначити критерії та показники вивчення кожного з компонентів (потреба у сприйнятті естетичного; позитивні емоційні переживання під час сприйняття та створення естетичного; здатність адекватно оцінити естетичне; здатність до створення естетичного). Перспективою подальшої роботи виступає обґрунтування провідних напрямків діагностики та методів діагностичної роботи, опис рівнів прояву естетичної обдарованості дошкільника, визначення вікових особливостей розвитку естетичної обдарованості дошкільника.

Використані літературні джерела

1. Белкіна Е.В. Естетичне виховання дітей шестирічного віку засобами образотворчого мистецтва (на матеріалі живопису) [Текст]: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Белкіна Елла Вікторівна; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1996. – 190 с.

2. Венгер Л.А., Пилюгина Э.Г., Венгер Н.Б. Воспитание сенсорной культуры ребенка/ Под ред. Л.А. Венгера. – М.: Просвещение, 1988. – 144с.

3. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 392с.

4. Эстетика: Словник / За заг. ред. А. А. Беляева та ін. – М.: Политиздат, 1989. – 447 с.

5. Комарова Т.С. О развитии способностей к изобразительной деятельности// Дошкольное воспитание, 1990. – № 6. – С.44–50.

6. Пальчикова О.М., Мазаненко О.М. До питання діагностики та розвитку музичних здібностей. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2006. – № 599. – С. 265-268.

7. Психологическая диагностика: Проблемы и исследования / Под ред. К. М. Гуревича. – М.: Педагогика, 1981. – 232с.

8. Урунтаева Г.А., Афонькина Ю.А. Практикум по детской психологии: Пос. для студ./ Под ред. Г.А.Урунтаевой.–М.: Просвещение-Владос, 1995. – 291с.

9. Torrance E. Guiding creative talent. Englewood Cliffs. – W.J.: Prentice-Holl, 1964. – 470 p.